

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОЧОГО, ВІДКРИТОГО ТА КОНКУРСНОГО УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті проаналізовано класифікації уроків фізичної культури в теорії і методиці фізичного виховання. Розкрито суть та характерні особливості робочого, відкритого та конкурсного уроків фізичної культури.

Ключові слова: класифікація уроків фізичної культури; робочий, відкритий та конкурсний урок фізичної культури.

В статье проанализировано классификации уроков физической культуры в теории и методике физического воспитания. Раскрыто суть и характерные особенности рабочего, открытого и конкурсного уроков физической культуры.

Ключевые слова: классификация уроков физической культуры; рабочий, открытый и конкурсный урок физической культуры.

The article analyses popular in theory and methodics of physical upbringing classifications of lessons of physical culture. It exposes the essence and peculiarities of working, demo and competitive lessons of physical culture.

Key words: classification of lessons of physical culture; working, demo and competitive lesson of physical culture.

Провідні вітчизняні та зарубіжні педагоги одностайні у тому, що провести урок, який би залишив помітний слід у дитячих серцях та розумі, надзвичайно складно. Педагогічна практика свідчить, що вчителі «від Бога» до своїх найкращих уроків йдуть усе життя. У даному контексті Василь Сухомлинський підкреслював, що урок – це дзеркало загальної та педагогічної культури учителя, міра його інтелектуального багатства, показник його кругозору та ерудиції [7, с. 312]. Справді, що може бути складнішим у педагогічній справі, ніж провести «звичайний» урок, у ході якого необхідно ефективно вирішити гордіїв вузол завдань, що доволі часто мають протилежну та взаємовиключну природу.

Розмірковуючи над уроками фізичної культури, необхідно відзначити, що вони є квінтесенцією низки діалектичних протилежностей між: вирішенням освітніх завдань та вимогами щодо високої моторної щільності заняття; досягненням виховних завдань й ефективним вивченням нового матеріалу; вирішенням оздоровчих завдань (як правило, монотонне виконання значних за обсягом та інтенсивністю навантажень) і високою емоційністю заняття; специфікою класно-урочної системи й особистісними запитами кожного учня класу; наявним матеріально-технічним забезпеченням та програмними

вимогами тощо. З огляду на це, вдале проведення робочих, відкритих та конкурсних уроків фізичної культури є суттєвою педагогічною проблемою.

Питання підвищення ефективності уроків фізичної культури у своїх роботах детально висвітлювали Є. Ільїн, Т. Круцевич, Б. Шиян, О. Куц, В. Новосельський та ін. Педагогічний досвід переможців, призерів та лауреатів Всеукраїнських фахових конкурсів учителів фізичної культури розглянуто у працях І. Волкової, В. Ганчевої, В. Гусєва, А. Дубенчука, О. Лакізи, Ю. Мельничука та ін. Проте, не зважаючи на багатоаспектність та різновекторність проведених досліджень, питання уточнення відмінностей між робочим, відкритим та конкурсним уроками фізичної культури в педагогічній науці висвітлено недостатньо.

З огляду на це, **мета статті** – здійснити порівняльний аналіз характерних особливостей робочого, відкритого та конкурсного уроків фізичної культури.

Сучасний урок фізичної культури є надзвичайно складним та неоднозначним явищем, що має багато ознак та характеристик. На сьогодні у теорії і методиці фізичного виховання існує багато класифікацій уроків фізичної культури за певними ознаками, але найбільш популярними залишаються класифікації за змістом і цільовою спрямованістю (табл. 1).

Таблиця 1

Основні класифікації уроків фізичної культури

Науковець	Характерна ознака	Типи, види та різновиди уроків
В. Новосельський (1998 р.) [4]	зміст	<i>легка атлетика, спортивні ігри, гімнастика, ввідний, комбінований тощо</i>
	дидактичний цикл навчання	<i>ознайомлення з новим матеріалом, початкового вивчення, поглибленого вивчення та закріплення, удосконалення, контрольний та змішаний</i>
Б. Шиян (2002 р.) [9], В. Папуша (2010 р.)	зміст	<i>предметні (легка атлетика, спортивні ігри, гімнастика тощо); комплексні (поєднання матеріалу з різних розділів програми)</i>
	переважне розв'язання завдань	<i>навчальний, тренувальний, контрольний та змішаний або комбінований</i>
О. Давиденко, Г. Смоліус, Т. Круцевич (2008 р.) [8]	цільова спрямованість	<i>загальна фізична підготовка, тренувальне заняття з видів спорту, урок професійно-прикладної спрямованості, урок з лікувальною метою та методичний урок (показові або відкриті, майстер-класи)</i>
	характер завдань	<i>ввідний, вивчення нового та повторення пройденого матеріалу, урок, спрямований на розвиток фізичних якостей, контрольний та змішаний (комбіновані)</i>

Перераховані у таблиці 1 класифікації уроків, безумовно, є доволі популярними в теорії і методиці фізичного виховання, але під час формального та неформального спілкування з фахівцями у даній галузі набагато частіше доводиться чути про робочий, відкритий та конкурсний уроки. Намагаючись розібратися з окресленим підходом до класифікації уроків фізичної культури,

доводиться констатувати майже повну відсутність наукових досліджень щодо суті та характерних особливостей даних видів (типів) уроків.

Задля подолання такої прогалини доцільно уточнити, чим суттєво між собою різняться робочий, відкритий та конкурсний уроки фізичної культури.

У педагогіці під уроком прийнято розуміти завершений у змістовому, логічному, часовому та організаційному відношенні етап навчального процесу [6].

У навчальному посібнику В. Новосельського підкреслюється, що урок фізичної культури доцільно сприймати як системоутворюючий фактор, який пов'язує всі форми фізичного виховання в єдине ціле [4].

Б. Шиян у своєму підручнику відзначає, що урок фізичної культури – це основна форма занять із фізичного виховання, що створює сприятливі умови для досягнення мети навчання у школі – підготовки всіх учнів до самостійного життя, праці, формування в них потреби та вміння регулярно займатися фізичними вправами, зміцнювати здоров'я й підтримувати належний рівень фізичної підготовки протягом усього життя [9, с. 10].

У підручнику з теорії і методики фізичного виховання під редакцією Т. Круцевич підкреслюється: «Урок є найбільш економічною й ефективною формою організації систематичних занять як у фізичному вихованні, так і в спортивному тренуванні та прикладній фізичній підготовці» [8, с. 300].

Отже, під робочим уроком фізичної культури доцільно розуміти завершений у змістовому, логічному, часовому та організаційному відношенні етап фізичного виховання, що інтегрує всі доступні форми фізичного виховання у єдине ціле.

З'ясувавши суть та специфіку робочого уроку, проаналізуємо наявну в Інтернеті інформацію щодо відкритого уроку. Так, зокрема зустрічаються наступні характеристики даного феномену:

- це загальноприйнятий методичний захід, що проводиться з метою показу впровадження елементів прогресивного педагогічного досвіду і пропаганди власних педагогічних новацій і методичних програм;
- це добровільний крок педагога, який бажає продемонструвати свої вміння;
- це реклама себе, під час якої необхідно продемонструвати власні здобутки та успіхи учнів;
- головна відмінність відкритого уроку від майстер-класу полягає в тому, що в першому випадку навчаються діти, а в другому – педагоги;
- це свято і для вчителя, і для учнів, під час якого застосовуються відомі дітям технології у звичайних умовах;
- це захід, на якому вчитель має можливість використати нетрадиційні технології та методи, що сприяють розвитку знань, умінь та навичок учнів;
- це складова частина вивчення професійної діяльності вчителя в її системному прояві [5; 10].

Отже, під відкритим уроком фізичної культури доцільно розуміти спеціальний кваліфікаційно-популяризаційний захід, спрямований на

демонстрацію вчителем свого відпрацьованого та апробованого авторського педагогічного інструментарію у звичних для дітей умовах.

Продовжуючи дослідження заявленої проблематики, варто більш детально розглянути суть та значення конкурсного уроку фізичної культури в педагогічній теорії і практиці.

Варто зазначити, що в методичних рекомендаціях МОНмолодьспорту України та обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти щодо проведення Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» в 2012 році відзначається, що конкурсний урок повинен бути ілюстрацією представленого досвіду роботи вчителя, його творчого підходу щодо використання сучасних інноваційних технологій та здатності продукувати нові [2].

У новому положенні про Всеукраїнський конкурс «Інноваційний урок фізичної культури та урок фізичної культури з елементами футболу», затвердженому наказом МОНмолодьспорту України №1030 від 07.09.2011 року, основними завданнями заходу визнається: піднесення ролі вчителя фізичної культури в суспільстві; виявлення та сприяння розвитку ініціативності педагогічних кадрів; створення інформаційного банку даних кращого педагогічного досвіду вчителів фізичної культури; поширення та розповсюдження передового педагогічного досвіду; популяризація засад здорового способу життя; розвиток шкільного футболу як наймасовішого виду рухової активності учнів [3].

Щодо аналізу інформаційного контенту, розміщеного у всесвітній мережі Інтернет, варто звернути увагу на наступні дефініції та характеристики конкурсного уроку:

➤ це творче навчальне заняття за індивідуальним сценарієм, постановкою, змістом, що спирається на сучасні теоретично обґрунтовані принципи навчання та виховання учнів;

➤ це не просто сучасний урок, це – особливий урок, який є важливою частиною педагогічного досвіду вчителя і демонструється вимогливій аудиторії;

➤ це ілюстрація системи роботи педагога, наукових та педагогічних позицій, технологій, представлених у різних формах (есе, узагальнення досвіду, статті у журналі) [1].

Отже, під конкурсним уроком фізичної культури доцільно розуміти спеціальний змагально-демонстраційний захід, спрямований на оцінку ефективності авторської системи роботи вчителя в порівнянні з іншими учасниками конкурсу.

З огляду на наведені вище визначення робочого, відкритого та конкурсного уроків фізичної культури, а також досвід проведення певних етапів (турів) Всеукраїнських фахових конкурсів для вчителів фізичної культури, доцільно відзначити наступні характерні особливості даних типів (видів) уроків (табл. 2).

**Порівняльна характеристика
робочого, відкритого та конкурсного уроків фізичної культури**

Тип уроку фізичної культури		
Робочий	Відкритий	Конкурсний
Мета		
Вирішити навчальні, виховні та оздоровчі завдання відповідно до змісту заняття, передбаченого календарно-тематичним плануванням	Показати педагогічну майстерність учителя під час вирішення основних груп завдань відповідно до змісту заняття, передбаченого календарно-тематичним плануванням. Засвідчити відповідність рівня педагогічної майстерності вчителя існуючим кваліфікаційним вимогам	Переконати журі у високій ефективності авторської системи роботи вчителя у порівнянні з іншими учасниками конкурсу
Контингент дітей		
Клас, в якому вчитель постійно проводить уроки фізичної культури	Клас власної школи, в якому вчителю найбільш комфортно проводити уроки фізичної культури	Незнайомий клас з іншої школи, який відповідно до умов обирається або за жеребом, або за власним бажанням
Наявність спостерігачів		
Учитель та учні знаходяться наодинці. Можлива одночасна робота в одному спортивному залі двох класів	На уроці присутні або адміністрація, або (і) колеги, або (і) слухачі курсів, або (і) учасники семінарів, або (і) батьки. У спортивному залі присутній лише один клас	На уроці присутнє фахове журі та, якщо дозволено положенням, учасники конкурсу й зацікавлені фахівці. У спортивному залі присутній лише один клас
Вибір теми та змісту		
Відповідно до календарно-тематичного планування	Відповідно до календарно-тематичного планування та, іноді, відповідно до професійних запитів групи фахівців	Відповідно до жереба або власних уподобань
Емоційне навантаження на вчителя		
Як правило, діяльність учителя супроводжується позитивними емоціями від досягнення поставлених завдань та вдало проведеного заняття	На вчителя «тисне» відповідальність за вдале проведення уроку. Наявне хвилювання щодо позитивної оцінки присутніми його професійної майстерності та обраних шляхів вирішення поставлених завдань	Учитель знаходиться у стресовому стані, що обумовлено усвідомленням відповідальності за досягнення максимально можливого результату та зміцнення фахового авторитету свого міста, району, області
Оформлення спортивної зали		
Якщо і наявне, то лише загальне (фізкультурно-спортивна тематика) за	Доволі часто використовується тематичне за змістом та розміщенням.	Детально продумане та реалізоване на системному рівні. Використовується

змістом та стаціонарне за розміщенням	Має епізодичний характер і, як правило, обмежується інформаційною дошкою (табло), різноманітними написами та картками із завданнями	додаткова розмітка, доцільне насичення спортивної зали різноманітним інвентарем та обладнанням, демонстрація спеціально підбраного фото- та відеоряду, наявні банери та тематичні плакати, зображення (манекени) "зірок"
<i>Спортивна форма</i>		
Наявна, але неоднотипна	Обов'язково наявна та має ознаки однотипності (футболки або манішки одного кольору і фасону)	Обов'язково наявна та має групові елементи (бейсболи, бандани, емблеми тощо). Широко використовуються бейджики та спеціальні наліпки, що позначають вдалі дії та приналежність до СМГ
<i>Наявність мультимедійного забезпечення</i>		
Не використовується	Використовується доволі рідко, як правило, для програвання музичних композицій	Починаючи з обласного етапу (туру), воно використовується більшістю вчителів (відбувається інтеграція фото, відео, музики, тексту, малюнків, схем в якісний продукт)
<i>Інвентар та нестандартне обладнання</i>		
У більшості випадків спортивного інвентарю не вистачає (зазвичай один м'яч на чотирьох-шістьох дітей). Епізодично використовується шаблонне стаціонарне та переносне нестандартне обладнання	<i>Наведена нижче характеристика набуває більш виражених ознак на конкурсних уроках</i>	
	Максимально можливе забезпечення спортивним інвентарем (один м'яч на двох або й одного учня). Широко використовується різноманітне та оригінальне нестандартне обладнання (аромолампи, скейти тощо)	
<i>Методичний інструментарій</i>		
Переважають монологічні методи (розповідь, опис, пояснення тощо); демонстрація нового матеріалу, як правило, обмежується показом учителя або підготовлених учнів; широко використовуються методи тренування та навчання рухових дій; стимулювання учнів зазвичай здійснюється оцінюванням	<i>Наведена нижче характеристика набуває більш виражених ознак на конкурсних уроках</i>	
	Переважають діалогічні методи; широко використовується активізація мислення учнів, ігрові та змагальні методи, творчі вправи; наявний сюжет; реалізується особистісно зорієнтований підхід; здійснюється комплексний підхід до вирішення кожного заявленого завдання; виражених ознак набуває робота зі спецмедгрупою та ведеться графік пульсометрії; на системному комплексному рівні здійснюється колективна та індивідуальна стимуляція фізкультурно-спортивної діяльності учнів; наявна продумана та розгалужена система учнівського самоврядування	

Отже, аналіз викладеного матеріалу крізь призму заявленої проблематики дозволяє констатувати, що у практиці фізичного виховання існують робочі, відкриті та конкурсні уроки фізичної культури, які мають суттєві відмінності за такими ознаками, як мета, залучений контингент дітей, наявність спостерігачів, вибір теми та змісту занять, емоційне навантаження на вчителя, оформлення спортивної зали, спортивна форма, мультимедійне забезпечення, використання нестандартного обладнання та методичного інструментарію.

Подальші наукові розвідки плануємо спрямувати на пошук шляхів підвищення ефективності конкурсних уроків фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конкурсный урок: каким он должен быть? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.mc-krkam.edusite.ru. – 2012.
2. Кравченко Н. С. Готуємося до конкурсу «Вчитель року» у номінації «Фізична культура» / Н. С. Кравченко. – Львів : ЛОППО, 2011. – 43 с.
3. Наказ МОНмолодьспорту «Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс "Інноваційний урок фізичної культури та урок фізичної культури з елементами футболу"» №1030 від 07.09.11 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/25572/. – Освіта.ua, 2011.
4. Новосельский В. Ф. Методика урока физической культуры в старших классах : учебно-методическое пособие / В. Ф. Новосельский. – К. : Рад. шк., 1989. – 128 с.
5. Открытый урок: каким он должен быть? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pedsovet.intergu.ru/index.asp?main=topic&id_topic=962&page=0&rep55943. – ИнтерГУ.ру, 2007.
6. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. высш. учеб. заведений, обучающихся по пед. спец. : в 2 кн. Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения / И. П. Подласый. – М. : ВЛАДОС, 2005. – 574 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т.2. Формування комуністичних переконань молодого покоління. Як виховати справжню людину. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – 670 с.
8. Теорія і методика фізичного виховання : в 2 т. Т.1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання / за ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімпійська література, 2008. – 392 с.
9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – Ч.2. – 248 с.
10. Як провести відкритий урок у школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yak-prosto.com/yak-provesti-vidkritiy-urok-u-shkoli/>. – 2012.

Дата надходження до редакції: 17. 12. 2012 р.